

Repertorio legislativo y jurisprudencial de Derecho eclesiástico español, Andrés-Corsino Álvarez Cortina, María José Villa Robledo, Pamplona 1998, ss. 895.

„Stolica Święta i Rząd hiszpański, dostrzegając zachodzący w ostatnich latach w społeczeństwie [...] głęboki proces transformacji [...] uznają za konieczne uregulować, za pomocą specjalnych umów te kwestie, które – będąc przedmiotem zainteresowania dwóch stron – w nowych okolicznościach [...] wymagają nowych uregulowań. Dlatego też zobowiązują się, za obopólną zgodą, podjąć studium tych, tak różnych zagadnień, aby, tak szybko jak jest to możliwe, doszło do zawarcia umów, które zastąpiłyby stopniowo odpowiednie normy obowiązującego Konkordatu” (Acuerdo 28 Julio 1976, BOE de 24 de septiembre de 1976 – tłum. P. R.).

W zacytowanym powyżej fragmencie układu podstawowego pomiędzy rządem hiszpańskim a Stolicą Apostolską, podpisanym 28 lipca 1976 r., zawarte zostały zasady, na których opierać się miały odtąd wzajemne relacje między Kościołem i państwem w Hiszpanii. Oprócz wspomnianych zasad układ ten regulował także kwestie związane z wyborem biskupów i *privilegium fori*.

Kolejnym, ważnym krokiem w kształtowaniu się relacji państwo–Kościół było uchwalenie 27 grudnia 1978 r. nowej Konstytucji. W art. 16 ustawy zasadniczej czytamy: „Gwarantuje się wolność ideologiczną, religijną oraz wolność kultu tak osób indywidualnych, jak i społeczności. Ograniczenia zewnętrznych przejawów tej wolności wprowadzane będą tylko w wypadkach koniecznych dla utrzymania porządku publicznego strzeżonego przez prawo. [...] Żadna religia nie będzie posiadać charakteru religii narodowej. Władze publiczne bę-

dą miały na względzie przekonania religijne społeczeństwa hiszpańskiego i będą podtrzymywały relacje współdziałania z Kościołem katolickim oraz z innymi wyznaniem” (BOE de 29 de diciembre de 1978 – tłum. P. R.).

Tydzień później, 3 stycznia 1979 r., podpisano cztery, kolejne umowy między państwowe między Kościołem i rządem Hiszpanii. Regulowały one kwestie prawne, ekonomiczne, nauczania i kultury, a także sprawy duszpasterstwa wojskowego oraz służby wojskowej duchownych i zakonników. Umowy te ratyfikowane zostały 4 grudnia tegoż roku.

Niezwykle ważne było również uchwalenie Ustawy Organicznej o Wolności Religijnej z 5 lipca 1980 r., stanowiącej jakby zwieńczenie dotychczasowych wysiłków w procesie kształtowania się nowego modelu relacji pomiędzy państwem i Kościołem w Hiszpanii. Zgodnie z art. 1 tejszej ustawy „Państwo gwarantuje podstawowe prawo do wolności religijnej i do kultu, zawarte w Konstytucji” (Ley Organica 7/1980, de 5 de julio. Libertad religiosa, art. 1, BOE de 24 de julio de 1980 – tłum. P. R.).

Sześć wspomnianych dokumentów stanowi dzisiaj podstawę prawną aktualnego systemu prawa wyznaniowego w Hiszpanii. Wszystkie te dokumenty, pomimo że wypracowane na bazie różnych procedur prawnych, w tym w kwestii odnoszącej się do relacji państwo–Kościół, oparte zostały na kilku fundamentalnych zasadach. Wśród owych pryncypiów hiszpańskiego prawa wyznaniowego wyróżnić należy przede wszystkim wolność religijną, bezstronność religijną państwa, równość wszystkich wyznań wobec prawa, pozytywną kwalifikację zjawiska religii oraz zasadę współdziałania.

Począwszy od lat siedemdziesiątych XX w., zachodzące zmiany spowodowały niezwykle bujny rozwój prawa wyznaniowego. Z jednej strony świadczy o tym pokaźna liczba ustanawianych ciągle norm prawnych, z drugiej zaś liczba publikacji teoretyków prawa wyznaniowego. Potrzeba było jednak wielu lat, aby pojawiające się akty normatywne doczekały się zebrania i monograficznego opracowania. Dlatego też profesorowie i studenci przez długi czas zmuszeni byli posługiwać się kompilacją tekstów autorstwa prof. A. Bernárdez Cantona *Legislación eclesiástica del Estado (1938-1964)* z 1965 r.

Dopiero w 1986 r. grupa profesorów ówczesnego Departamentu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu w Oviedo, na czele z prof. Gonzáles del Valle, opublikowała nowy zbiór pt. *Compilación de Derecho Eclesiástico (1816-1986)*. Od tego też roku panorama wydawnicza w Hiszpanii wzbogaciła się o kilka następnych kompilacji tekstów normatywnych z zakresu prawa wyznaniowego, o różnej objętości i posługujących się różną metodologią.

Na szczególną uwagę zasługuje *Repertorio legislativo y jurisprudencial de Derecho eclesiástico español* (Andrés-Corsino Álvarez Cortina, María José Villa Robledo, Pamplona 1998). Jest to z pewnością najobszerniejszy z nowych, dostępnych obecnie na hiszpańskim rynku wydawniczym zbiór tekstów z zakresu ustawodawstwa i jursprudencji. Liczy bowiem 895 stron i cytuje 462 różnego rodzaju dokumenty. Nie jest to jednak jedyny powód, dla którego warto wspomnieć o tej właśnie monografii. Powstała ona dwanaście lat po ukazaniu się wspomnianej już tutaj *Compilación de Derecho Eclesiástico (1816-1986)*, na tym samym Uniwersytecie w Oviedo, i do tej spuścizny się przyznaje. Nawiązuje wyraźnie do swojej poprzedniczki, może nie tyle jako do jedynej wówczas, ale przede wszystkim możliwie najobszerniejszej kolekcji tekstów normatywnych, powstałej pod skrzydłami tej samej uczelni oraz dzięki zachęcie i pomocy prof. José María Gonzáles del Valle. Autorami tego zbioru są dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Oviedo Andrés-Corsino Álvarez Cortina i wicedziekan tegoż wydziału María José Villa Robledo. Współpracowali oni już wcześniej jako współautorzy przy monografii *Derecho eclesiástico* (ss. 276) wydanej w 1996 r. w Pamplonie. Andrés-Corsino Álvarez Cortina znany jest ponadto z takich publikacji, jak: *El derecho eclesiástico español en la jurisprudencia postconstitucional (1978-1990)* (Madryt 1991) oraz *Textos, jurisprudencia y formularios de derecho eclesiástico del estado y derecho matrimonial canónico: manual práctico* (Madryt 1991). María José Villa Robledo znana jest jako autor książki *El matrimonio condicional* (Madryt 1984).

Repertorio legislativo y jurisprudencial de Derecho eclesiástico español wydane zostało przez wydawnictwo Eunsa w ramach serii *Legislación básica*. W ramach tej serii ukazują się skromne objętościowo pozycje typu *bolsilio* oraz obszernie opracowania, tzw. *grandes*

obras. Do opracowań typu *bolsilio* zaliczyć można m.in. wspomnianą wyżej monografię Andrés-Corsino Álvarez Cortina i María José Villa Robledo zatytułowaną *Derecho eclesiástico*. Pośród tzw. *grandes obras* wyróżnić należy: *Textos internacionales de Derechos humanos* J. Hervada i J. L. Bazán (t. 1, 1776-1976, Pamplona 1992, ss. 1016), *Textos internacionales de Derechos humanos* J. M. Zumaquero i J. L. Bazán (t. 2, 1977-1998, Pamplona 1998, ss. 2020), *Textos de Derecho internacional público y tratado de la Unión Europea* R. Bermejo Garcíi (Pamplona 1996, ss. 776), *Código básico de Derecho de la vida. Vida vegetal. Vida animal. Vida humana* F. Gonzáles Navarro, Iñigo del Guayo Castiella, J. F. Pérez Gálvez (Pamplona 1998, ss. 2312), a także omawiana przez nas publikacja.

Podejmując się zadania kompilacji tak różnych umów, ustaw, orzeczeń trybunałów, Andrés-Corsino Álvarez Cortina i María José Villa Robledo stanęli przed niezwykle trudnym zadaniem – doboru tekstów oraz metody ich prezentacji. Sięgnęli bardzo głęboko w historię, rozpoczynając od tekstu nakazu królewskiego z 30 października 1835 r., dotyczącego pochówku zakonnic zmarłych w klasztorach i konwentach (Real Orden de 30 de octubre de 1835. Sobre sepultura de religiosas fallecidas en Monasterios o Conventos). Zbiór zamyka fragment królewskiego dekretu z 31 lipca 1998 r., odnośnie do korzystania i kontroli ksiązek oraz innego rodzaju materiałów akademickich z zakresu nauczania ogólnego (Real Decreto 1744/1998, de 31 de julio. Sobre uso y supervisión de libros de texto y demás material curricular correspondiente a las enseñanzas de Régimen General).

Metoda, jaką posłużyli się autorzy omawianej przez nas pozycji, polega na prezentacji tekstów od najstarszego do najbliższego dacie zamknięcia edycji (31 lipca 1998 r.). Koncepcja chronologicznego porządku cytowanych dokumentów ułatwia z jednej strony ich lokalizację na prawie dziewięciuset stronach, z drugiej zaś pozwala na łatwiejszą orientację w historycznych niuansach konkretnej sytuacji prawnej okresu, w którym dany tekst był uchwalany. Pozwala także – w razie potrzeby – na prześledzenie procesu historycznego rozwoju nie tylko pojedynczej normy, ale i całego systemu prawa wyznaniowego w Hiszpanii.

Jak możemy się łatwo domyśleć, pomimo dużej objętości zbior ten nie zawiera wszystkich tekstów normatywnych z lat 1835-1998. Jakim kluczem posłużyli się więc autorzy w wyborze tekstów? Jak sami zaznaczają we wstępie, zamiarem ich było umieszczenie tych norm, które obecnie uznać można za prawo obowiązujące. Biorąc jednak pod uwagę, iż chodzi tutaj o okres ponad 150 lat, nie jest to kryterium zbyt precyzyjne, z czego autorzy – jak się wydaje – zdają sobie sprawę. Sami bowiem we wstępie podkreślają, że z powodu dużej liczby różnego rodzaju norm prawa wyznaniowego oraz ze względu na ich „rozrzucenie w czasie i w przestrzeni” nieraz można się spotkać z takimi trudnościami, jak choćby sprzeczne unormowania tej samej kwestii. W takich jednak wypadkach, nawet gdy istniały wątpliwości co do obowiązywalności danej normy, autorzy starali się zamieścić jej tekst, aby umożliwić czytelnikowi dokonanie własnej interpretacji.

Z założenia autorzy nie zamieścili w zbiorze ustawodawstwa autonomicznego. Świadomi, iż jest to odejście od przyjętej zasady zamieszczania tekstów prawa obecnie obowiązującego, uznali jednak, że w wypadku Hiszpanii ustawodawstwo tzw. Comunidades Autónomas jest tak obszerne i zarazem specyficzne, iż wymaga osobnego opracowania.

Tworząc praktycznie od podstaw niniejszy zbiór, pomimo iż wiązało się to z dodatkową kwerendą materiału, autorzy uznali za niezbędne odwołać się w nim także do jurysprudenencji. W publikacji tej znajdziemy więc orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, a – w niektórych wypadkach – także i trybunałów niższych instancji. Kilka razy pojawiają się nawet akty organów administracyjnych. Wszystko po to, aby pełniej ukazać szeroką panoramę teorii i praktyki hiszpańskiego prawa wyznaniowego.

W rezultacie, jak już wspomniano, zbiór zawiera 462 różnego rodzaju dyspozycje prawne, mające stanowić dla czytelnika bardzo praktyczną pomoc w lepszym poznaniu, zrozumieniu i interpretacji tak poszczególnych norm, jak i całego systemu. Całość uzupełnia niezwykle użyteczny wykaz haseł (Índice de voces), liczący 9 stron i zawierający 149 tytułów. Pozwala to na odnalezienie konkretnych tekstów niekoniecznie za pomocą daty, pod jaką figuruje dany dokument, ale także według zagadnienia, którego ów tekst dotyczy.

Publikacja zbiorów – zwłaszcza tak obszernych jak omawiany przez nas *Repertorio legislativo y jurisprudencial de Derecho eclesiástico español* – zawsze przyczynia się do upowszechnienia wiedzy oraz stanowi impuls do dalszej, naukowej refleksji. Niniejsza kompilacja, przygotowana z dużą starannością, będzie z pewnością bardzo pomocna w trakcie analizy szerokiego wachlarza zagadnień z dziedziny prawa wyznaniowego. Można podejrzewać, iż z powodu jej bogatej zawartości sięgać do niej będą nie tylko studenci, korzystający często ze zbiorów zawierających teksty o znaczeniu bardziej podstawowym, takich jak wznawiana co roku *Legislación eclesiástica* autorstwa J. Fornés, M. Blanco, B. Castillo. Omawiany przez nas zbiór adresowany jest raczej do czytelnika dobrze orientującego się w problematyce hiszpańskiego prawa wyznaniowego i konstytucyjnego, zainteresowanego analizą konkretnych, nieraz bardzo szczegółowych zagadnień.

Piotr Ryguła